

שושלת חכמי

משפחת דוראן

יו"ל לרגל ההדרת ספר
"תפארת ישראל" - "מגילת ספר"
דרושים וביאור על מגילת אסתר
לרבי שלמה בן צמח דוראן
המכונה הרשב"ץ האחרון

מכון לחקר תורני "תפארת ישראל"
תשע"ג

כל הזכויות שמורות למכון תפארת ישראל

דוא"ל fvi5555@gmail.com

לפרטים: 0504174525

שושלת חכמי עשפחת דוראן

אחת ממשפחות ההוד שזרחו תחת שמי ארצות
ספרד וצפון אפריקה והאירו לכל ישראל באור
תורתם הבהיר עד ימינו אנו היתה משפחת דוראן¹,
נשתדל לסקור מעט את מוצאה, יחוס, ושושלת
המשפחה.

יסודתם בהררי קודש

קרבתם לרמב"ן – ולרבנו יונה גירונדי (שערי תשובה) ועוד.

משפחת דוראן מיוחסת למאור הגדול הרמב"ן. ידוע שלרמב"ן היו שלשה
בנים ובת, הבן הגדול נקרא נחמן ע"ש אבי אביו². בנו השני הוא ר' שלמה שנשא
לאשה את בת שאר בשרו - בתו של ר' יונה ב"ר אברהם [ר' יונה גירונדי - 'שערי
תשובה'], שכן אמו של הרמב"ן היתה אחותו של ר' אברהם אביו של רבנו יונה.
בנו של ר' שלמה נקרא יונה ע"ש אבי אמו, והוא אביו של ר' שלמה שהיה אביו
של ר' יונה דיסמאשתרי, [ר' יונה האחרון]. ר' יונה דיסמאשתרי היה ת"ח גדול,
וכך מזכירו נכדו הרשב"ש בשו"ת "וכן כתב אבי אימי מנוחתה כבוד הרב ר' יונה
דיסמאשתרי ז"ל" וכן במספר מקומות נוספים מזכיר את תשובותיו. וכמו"כ גם
בספר 'יכין ובוועז' לר' צמח ב"ר שלמה דוראן הזכירו לתשובותיו של ר' יונה.

וכך כותב הרשב"ש בתשובה לר' יוסף זמרון³, וז"ל, "וששאלת איך הוא זקיני

---

1 דוראן - דבריהם ודרכיהם ראינו אמרי [נעימות], 2 אליו נשלחה אגרת הרמב"ן המפורסמת.
3 שו"ת הרשב"ש סימן רצ"א. ע"פ הקדמה לספר חשק שלמה לר' שלמה דוראן.

שושלת חכמי עשפחת דוראן

הרמב"ן ז"ל וגם רבנו יונה בר אברהם ז"ל⁴, דע כי רבי אברהם אביו של רבנו יונה ז"ל ואמו של הרמב"ן ז"ל היו אחים, וגם היה להם אח אחר ושמו ר' יוסף וגם בנו היה שמו ה"ר יונה, ובתו של רבנו יונה בר אברהם ז"ל היתה נשואה לשלמה בנו של הרמב"ן ז"ל, וכשנפטר רבנו יונה בטוליטולה היתה בתו מעוברת, וכשילדה - ילדה בן זכר, והיה לו [לשלמה] לקרותו משה כשם אביו [הרמב"ן], אמר הרמב"ן ז"ל אע"פ שצריך לקרותו על שמי אני רוצה שיקרא יונה על שם זקנו אבי אמו, משום וזרח השמש ובא השמש - עד שלא כתבה שמשו של זה זרחה שמשו של זה, וכן הוה דנפק מיניה גברא רבה והיה רב וגדול בישראל, ובנו זה היה שמו שלמה והיה אביו של אבי אמי ה"ר יונה דיסמאשטרי זצ"ל, זהו שלשלת ייחוסן - יונה בר שלמה בר יונה ב"ר שלמה בן הרמב"ן ז"ל ורבנו יונה בר אברהם ז"ל מצד הורתם מנוחתם כבוד".

וכמו"כ כותב ר' שלמה ב"ר צמח דוראן בהקדמה לספרו חשק שלמה, וז"ל, "... אני העני בדעת, הנקרא שלמה בכמה"ר הדיין הרב צמח זלה"ה, בכמה"ר הרב הדיין שמעון זלה"ה, בכמה"ר הרב הדיין צמח זלה"ה, בכמה"ר הרב הגדול הרשב"ש זלה"ה, בן המאור הגדול הגאון הרשב"ן זלה"ה, ואמו של הרשב"ש הנזכר הלא היא מרת בונגודא בת הרב כמה"ר יונה האחרון זלה"ה, הנקרא מהר"ר יונה די סמאשטרי בן הרב כמה"ר שלמה זלה"ה, בן הרב הגדול רבנו יונה החסיד זלה"ה, בן הרב הגדול כמה"ר שלמה זלה"ה, בן הרב הקדוש הרמב"ן זלה"ה".

לר' יונה דיסמאשטרי ידועים בן ובת, הבן הוא ר' שלמה דיסמאשטרי, והבת מרת בונגודא אשת ר' שמעון בן צמח דוראן.

ר' שלמה דיסמאשטרי היה חמיו של ר' יוסף ב"ר אברהם ששפורטש רבה של העיר הוניין שבאלג'יר. באחת מתשובותיו של הרשב"ן אל ר' יוסף הוא כותב כך "ואתה אשר עברה עליך רוח טהרה זכות חמייך ואבותיך הטהורים היא שעמדה לך".

ר' יעקב ששפורטש רבה הראשי של אמסטרדם ומחולל הפולמוס נגד התנועה השבתאית, כפי הנראה היה מצאצאו של ר' יוסף, שכן אף הוא יחס עצמו כצאצא של הרמב"ן, וכך כתב בספרו שו"ת אוהל יעקב (סימן ע') "זכות אבותי ורבותי עד זקני הרמב"ן הם יעזרוני".

---

4 ר' יונה מגירונדי.

שושלת חכמי משפחת דוראן

עוד יש להוסיף כי גם רבני משפחת צרור נמנים אף הם בין צאצאי הרשב"ץ וממילא אף הם צאצאי הרמב"ן.

הגאון יעב"ץ בספרו מטפחת ספרים פ"ט כותב על הרמב"ן "...וזה האיש משה גדול מאוד, זכה שזרעו קיים עדיין בעולם מהם נמצאים גם היום כמה ת"ח בברבריא, הרלב"ג ורשב"ץ היו מיוצאי חלציו, והגאון מהר"י ששפורטש ז"ל קרוב לדורינו הוא היה דור י"א לרמב"ן ז"ל, בודאי זרעו לעולם יהיה..."

קרבתם להרלב"ג

היות וישנה מחלוקת בהקשר לקרבתם להרלב"ג, נביא את שני הצדדים. כתב בספר יוחסין וז"ל, "הרלב"ג החכם הכולל מפולפל גדול וכו', וגם ר' גרשון אביו היה חכם כולל שעשה את ספר שער השמים, ומזכיר בפירושי התורה את אביו וזקינו אבי אמו שהיה הרמב"ן, והרלב"ג היה זקינו של ר' שמעון דוראן". ע"כ. וכע"ז כתב רבי דוד קונפורטי בספר קורא הדורות (דף כ"ה ע"א) "...ורלב"ג זקנו של ה"ר שמעון בן צמח דוראן אבי אמו".

ובשם הגדולים בערכו כותב "...ודלא כספר קורא הדורות שכתב שרלב"ג אבי אמו של התשב"ץ עיין שם ובספר יוחסין".

ובאוצר הגדולים (חלק ו' עמוד פ"ג) חולק (כדרכו) על דברי בעל היוחסין, וז"ל, "והנה בשה"ג משביח תמיד את יוחסין כי דבריו נאמנו מאוד, והנה לא מיבעי בחכמי אשכנז כי כל דבריו שם שגיאות, אך פה בחכמי מדינתו מדינת ספרד גם הוא כן בשגיאות דבריו, כי רמב"ן לא היה אבי אמו שאינו מזכיר כלל בפירושי אביו את הרמב"ן וספריו, וכן בפירושו לספר דניאל מחשב הקץ מדעת עצמו לשנת ה' קי"ח והיינו כחשבון הרמב"ן, ואינו מזכיר כי רמב"ן קדמו בזה, מכ"ז מבואר שאינו נכדו, וגם מש"כ שהוא זקינו של רשב"ץ ג"כ ליתא, כי רשב"ץ שהיינו רבי שמעון דוראן היה קרובו שאר בשרו וכו', רק זקינו היה רבי לוי הכהן שמזכירו בפרשת כי תצא וכו'". ע"כ. ובערך רבנו לוי הכהן (שם עמוד פ"א) כתב וז"ל, "וחתניו שני רבנים גדולים בדורם, רבנו גרשום אביו של הרלב"ג ז"ל, ורבנו יהודה ב"ר מאיר די לשפילס זקינו של הרשב"ץ ז"ל, כי ר' צמח אביו של הרשב"ץ היה חתנו של ר' יהודה זה" וכו'".

והנה יש לדחות טענת ספר אוצר הגדולים על כך שהרלב"ג לא מזכיר את הרמב"ן בספריו, על פי מה שהעיר ר' חיים דוב שעוועל בספרו הרמב"ן (עמוד ל"ו)

שושלת חכמי משפחת דוראן

מוסח"ק) שלא מצא בביאור על התורה אף פעם אחת שיזכיר שם זקינו הרמב"ן וכו'. ומיישב שם וז"ל, "אלא שאחרי העיון ראיתי שהרלב"ג בכלל אינו מזכיר שום מפרש - לא רש"י ולא ראב"ע או אחרים, כנראה מחמת שביקש לנסח את פירושו כיצירה העומדת ברשות עצמה, וזו הסיבה שלא הזכיר את פירושו של זקינו".

אך עיין בשו"ת התשב"ץ ח"א סימן קל"ד, וז"ל, "ואף על פי שה"ר לוי ז"ל אדם גדול וחשוב וקרוב לנו האיש, כי זקנו הרב ר' לוי הכהן ז"ל היה זקנו של אדוני זקני ז"ל ר' יהודה דילשפילש, וגם הרב ר' לוי זלה"ה היה בעל אחותו של אדוני זקני" וכו'. מכ"ז משמע שהרלב"ג לא היה זקנו של הרשב"ץ.

קרבתם לר' ישראל אל נקוה⁵ (מנורת המאור)

משפחת דוראן קרובה גם לר' ישראל אל נקוה מח"ס מנורת המאור⁶, שכן נכדתו של ר' אפרים אל נקוה⁷ אח של ר' ישראל נשואה לר' צמח דוראן בן הרשב"ש.

קרבתם לר' יהודה דילשפילש

ר' צמח ב"ר יהודה דילשפילש מרבני ספרד בשנות ה' ק', הוא דודו של ר' צמח דוראן אביו של הרשב"ץ, ועל שמו נקראה שם משפחה גדולה בזמנו בשם משפחת צמח, וכמבואר ברשב"ץ ח"א סימן קל"ד, ובהערות שם.

---

7 רבה של העיר תלמסאן לאחר שריפא את בת המלך, אליו מיוחס אליו הסיפור שרכב על אריה. ולגירסא אחרת עצר את האריה שהשתולל ברחובות תלמסאן. נתבש"מ שנת ר"ב וסימנך ונפל ממנו ר"ב.

5 על משמעות שם המשפחה ועוד, עיין באוצר המכתבים להגר"י משאש ח"ב עמוד ק"ו.

6 מסר נפשו על קידוש ה' בשנת קנ"א כשנשרף בטוליטולא יחד עם ר' יהודה בן הרא"ש עם ספר תורה.

ר' צמח אשתרוק דוראן

מכונה אנדוראן⁸. אשתרוק⁹

בשנת קנ"א יצאו מפרובינצא ובאו לאלג'יר.

בתשובת הרשב"ץ סימן ג' במכתבו לר' שמואל חלאו, וז"ל, "וכבר הודעתך מפטירת אבי מרי הר"ר צמח הכ"מ, ונעשו שנים עשרה השכבות בין דרשות וקנינות, וגם באי מיורקא עשו דרשות וקנינות וכבוד גדול לאחי הותיק ר' ניסים יצ"ו, ודרש הרב מרדכי נגאר, אחשוב שבכל מקום כבוד המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים" וכו'.

ר' שמעון ב"ר צמח

מכונה התשב"ץ [ע"ש ספרו התשב"ץ - תשובות שמעון בן צמח] הרשב"ץ. גדול המורים¹⁰. הרב דוראן¹¹. ר' שמעון הגדול¹².

מגדולי הפוסקים, נולד בעיר פלמא אשר באי מיורקה עיר של חכמים וסופרים¹³.

11 שה"ג בערוכ.

12 בסדר הדורות (ה' קנ"א) "ולרוב חכמתו ר' שמעון הגדול".

13 מיורקה הוא אי בים התיכון אל מול חופיה של ספרד ונחשבת לחלק מספרד, רוב היהודים שחיו במיורקה חיו ברמה גבוהה הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית, לפני כש מאות שנה בשנת ה' קנ"א היו במיורקה פרעות לקהילה היהודית שחיה במקום - מצד תושבי האי הגויים, בפרעות אלו נמחקה הקהילה היהודית המקומית כמעט לגמרי, רוב היהודים שחיו באי עד אותה תקופה נהרגו אז, ומי שלא נהרג בחר להמיר את דתו רק למראית עין, בסתר המשיכו אותם יהודים לשמור על מצוות התורה כפי שהתאפשר להם, רק מתי מעט יהודים מתוך הקהילה המפוארת שהיתה עד אז נשארו יהודים יראים ושלמים באותה תקופה, ואלה ברחו למדינות צפון אפריקה, כמו

8 היה נהוג בארצות ספרד שמוסיפים תיבת אנ' על השם העיקרי והוא תואר אדנות, כגון אנויידאל אנשלמה אניוסף וכדו', שעיקר השם הוא ויידאל או שלמה או יוסף ואותיות א'נ' הם אות ראשון ואחרון מתיבת אדון. וכבר האריך בזה מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל סימן ל"ח ס"ק מ"ו לענין שמות בגיטין. ובשה"ג אות ו' ערך רבנו וידאל די טולושא. וכן הריב"ש בסימן רס"ו כתב אנכונפיל ואח"כ כתב בונפיל. ועוד.

9 כך נראה מתשובת הריב"ש סימן ס'. השם אשתרוק ביאורו מזל טוב - מאושר, השם היה היה רגיל מאוד באותה תקופה, והוא שם ידוע בין חכמי הספרדים, עיין בספר תולדות חכמי ירושלים לר' אריה ליב פרומקין.

10 כך מכנהו הרב חיד"א - שה"ג קו"א מערכת ר' אות ה'.

שושלת חכמי משפחת דוראן

נולד בסוף חודש אדר שנת ה' קכ"א לאביו הרב צמח. במהלך פרעות 'אל קנ"א ונוקם' גלו מממורקה לאלג'יר והביאו לתנופה של פריחה רוחנית בקהילות היהודיות, בבואו לאלג'יר שימש כדיין הקהל.

נשא לאשה את בת רבו ר' יונה די סמאשטרי. היה רופא במדינת ארגון ומזה התפרנס והתעשר, וכשעזב את ארץ מולדתו מפני גזירות השמד הניח שם את כל נכסיו. לאחר הבריחה בשנת קנ"א נפגש עם הריב"ש וחלק על פסיקותיו בהלכות שונות.

שבחיו

הרשב"ץ כותב על עצמו¹⁴ "איני בהוראתי מגשש כעיורים קיר, שאיני אומר אסור או מותר אלא אחרי החקירה, ומעולם לא אמרתי דבר הוראה וחזרתי דיבורי, ויעידו עלי כל חכמי הארצות האלה עד ספרד".

בנו הרשב"ש כותב עליו¹⁵, "הלא ידעת אם לא שמעת כי כל חכמי המחוז מזרח ומערב וספרד נשמעים אליו".

שריפות באנוסים, מה שמראה שהם תפסו את אותם יהודים על שמירת מצוות בסתר, בשנת תנ"א נהרגו 63 יהודים אנוסים באוטו-דה-פה האחרון (שריפות הנאשמים ע"י האנקוויזיציה בכיכר העיר), אחרי מות הקבוצה הזו הזעזוע היה גדול, והביא לכך שגם אותם יהודים אנוסים שנשארו עוד בחיים ניסו לא להרגיז את שכניהם הנוצריים, וזאת למרות שכבר האוירה השתנתה אט אט, החל מאז כבר אין עדויות על קיום המצוות, יתכן שבגלל המרחק הגיאוגרפי מכל קהילה יהודית אחרת לא היה לנשארים שום ידע ביהדות וקיום המצוות. קהילת צאצאי אנוסי ממורקה מונה כיום (התשע"ב) כ-10.000 אנשים שמפוזרים ברחבי האי, כל צאצאי האנוסים שם כיום הם נוצרים קתולים די הדוקים).

41 מגן אבות דף נ"ט.

51 שו"ת הרשב"ש סימן שצ"ד.

אלג'יר תוניסיה ועוד, אותם יהודים שנשארו בדתם הצליחו להקים קהילה חדשה עד לשנת ה' קצ"ה. רבה של ממורקה לפני תחילת הפרעות היה הרשב"ץ שהיה בין אותם יהודים שברחו לאלג'יר, אך אחרי שנת ה' קצ"ה כבר לא נשאר יהודי אחד בממורקה, חוץ מאותם שהמירו את הדת, יהודים נוספים שרצו לשמור על יהדותם בגלוי ברחו לעיר מסוימת לא רחוקה מהאי בה הקימו קהילה ביחד עם יהודי קהילת פורטוגל, וכך הם החזיקו מעמד ארבעים שנה. (בממורקה עצמה נשארה קהילה גדולה של אנוסים שהמשיכו להתגורר באותו מקום בו היו גרים עד הפרעות, שמרו על המצוות בסתר והקפידו להשיא את ילדיהם רק לבני חברת קהילת האנוסים, חלק גדול מהם שמרו כאמור על המצוות, אך היו גם כאלה שבעקבות המצב החדש הפסיקו לשמור 'מצוות', עד שנת 1661 יש עדויות ברורות על כך שרוב האנוסים שמרו על התורה והמצוות, זאת אנו לומדים מהעובדה שהאנקוויזיציה ביצעה עד אז

שושלת חכמי משפחת דוראן

הרב חיד"א (שה"ג בערכו) כותב "וראיתי בקובץ כ"י שהציל מתא אלגזייר בחכמתו [חכמת הקבלה] מיד רבים לוחמים, והיה מלומד בנסים". (יתכן שהקובץ כ"י - כוונתו לספר דברי יוסף לרבי יוסף סמברי - שהיה בזמנו בכת"י). וז"ל הדברי יוסף (אות נ"ו) "...והיה אחד מיועצי המלך היושבים ראשונה במלכות, כי מה' היה לו שבשנת חמשת אלפים ש"כ יצא הקיסר קארלוס בחיל גדול דרך ים להלחם עם מלך הערביים בעיר ג'יאזייר ליקח מלכותו מידו, ונחה על הרשב"ץ רוח ה' וראה כי בסיבת המלחמה יהיו כל היהודים אשר בכל מדינות מלכותו של מדינת ג'יאזייר להשמיד להרוג ולאבד, וקם קימה שיש בה הידור והטיל לים לוח אחד כתוב בשמות הקודש, וה' הטיל רוח סערה על הים ותשברנה האניות, והרבה מחיל קארלוס צללו כעופרת במים אדירים, וכאשר ראה הקיסר כי מן השמים נלחמו וילך לו לארצו בבושת פנים, ויודע הדבר למלך ג'יאזייר כי הרב הנזכר מרוב אהבתו למלך עשה על ידו שמות לחיל קארלוס זאת הפעולה, וישא חן וחסד לפניו מכל אוהביו, ויצו המלך לבנות לו בית בחצר בית המלך והיה בכבוד גדול עד יום מותו". ע"כ¹⁶. ובמעשה צדיקים מביא המעשה בסגנון קצת שונה (סימן קע"ט, ושם מספר המעשה הזה שהיה עם הריב"ש אך במחילה מכבודו המעשה הזה היה עם הרשב"ץ וכאמור), וז"ל, "פעם אחת באו על אלג'יר ערלים ספרדים לקחת אותה, והיו מחשבים בדעתם להשמיד להרוג ולהאביד כל שונאי ישראל ובאו עליהם ספינות הרג, מה עשה (הריב"ש) [הרשב"ץ], כתב שם אחד והכניס אותו לתוך מקל חלול וקרא עבד אחד ואמר לו, תלך ותכה הים בזה המקל, וכך עשה, ונשתברו כל האוניות ומתו רבים, וכשראו הגויים שעשה זה המעשה עשו לו כבוד גדול לזה העבד וקורין אותו נביא העיר" וכו'. עכת"ד¹⁷.

האבר"ך [ר' אברהם כלפון] כותב עליו¹⁸, "...ושם [בעיר אלג'יר] קיבלו אותו עליהם לרב ולדיין ועל פיו יחנו ועל פיו יסעו, ועד היום אינם הולכים אלא אחר פסקיו, ואחר זמן בא לשם הריב"ש ורצו אנשי העיר לקבלו עליהם גם כן, ולא רצה הריב"ש ז"ל לקבל, ואמר להם שזה הרב אני תלמידו, ולא רצה לקבל בשום פנים".

לערך, א"כ ודאי המעשה לא היה בשנת ש"כ. ועדיין צ"ב.

17 ולזה המעשה היתה כוונת מרן החיד"א שכתב "והיה מלומד בנסים". כך השיב לי הרב הנאמן" שליט"א.

18 מעשה צדיקים סימן קע"ז.

16 קרוב לודאי שיש ט"ס בענין השנה בה היה המעשה, כי הרשב"ץ נפטר בשנת ר"ד, ואף לדברי ר' יואל קטן שכתב במבוא לשו"ת התשב"ץ (ח"א מכון ירושלים הערה מס' 442), וז"ל, "יתכן שהמעשה בדבר הנס שעשה הרשב"ץ בהטבעת אוניות הנוצרים בשנת ש"כ מכורין לנינו זה". ע"כ. כוונתו לר' שמעון בן צמח המכונה הרשב"ץ השני שנפטר בשנת ש"י

שושלת חכמי עשפחת דוראן

בענין הסתירה מי נתמנה לרב קודם הריב"ש או הרשב"ץ, שהרי מהר"ש צרור בהקדמתו לשו"ת התשב"ץ כתב שהרשב"ץ הגיע לאלג'יר קודם בואו של הריב"ש ונתמנה שם לרב, ואילו הרשב"ץ בשו"ת התשב"ץ (ח"א סימן קנ"ח) כותב שאחר פטירת הריב"ש נתמנה ע"י תושבי אלג'יר לדיין עליהם. עיין בהערות ר' אסף רביב לספר מעשה צדיקים (סימן קע"ט הערה ד') שביאר הדברים בטוטו"ד. וזה ביאורו בתימצות, כשהגיע הרשב"ץ לאלג'יר היתה אלג'יר "כפר קטן" (כהגדרת מהר"ש צרור) ותושביה קבלו אותו כרב עליהם, בהמשך הזמן הגיעו לאלג'יר קבוצת פליטים גדולה שבתוכם הריב"ש, וכשביקשו התושבים החדשים מהריב"ש לקבל עליו את רבנות העיר - מעשה שעשו בלא להתחשב בכך שתושבי העיר המקוריים כבר קבלו את הרשב"ץ לרב, לא נענה הריב"ש לבקשתם, דבר שלא מנע ממנו מלחוות את דעתו בענינים חשובים שעמדו על הפרק והצריכו התייחסות הלכתית, דבר זה גרם מידי פעם חיכוכים בקהילה, באחת הפעמים נוצר עימות בבית כנסת בין הריב"ש לבין אחד היהודים המקורב לשלטונות והריב"ש ז"ל עזב את בית הכנסת, ידיד קרוב של הריב"ש שהיה מקורב מאוד למלך אלג'יר השיג מהמלך הרשאה בלעדית עבור הריב"ש כי סמכותו ההלכתית תחייב את כל הקהילה באלג'יר, כמו"כ נתן לו סמכות לדרן יחידי, הרשאה יוצאת דופן זו של המלך בנוסף למעמדו העצמי של הריב"ש הפכו אותו למעין הרב הבלתי רשמי של אלג'יר, מעולם הוא לא השתמש בסמכויות שהוענקו לו על מנת להשתרר על שאר חכמי העיר, ובהכירו את ערכו של הרשב"ץ הותיר לו מקום הרבה להתגדר בו בענייני הנהגת העיר, זו היא כוונת מהר"ש צרור בהקדמתו לשו"ת התשב"ץ כי הריב"ש 'סילק עצמו מן הרבנות ולהרשב"ץ ז"ל הניח המעלה והיתרון', הדברים גם אינם סותרים למה שכתב הרשב"ץ בסימן קנ"ח שאחרי פטירת הריב"ש קבלו אותו תושבי העיר לדיין עליהם, כי אכן הקהל שקבלוהו עליהם בתחילה לרב נהפכו להיות מיעוט זניח עם בוא המגורשים, אולם בפטירתו של הריב"ש קבלוהו כולם עליהם לרב. ודפח"ח.

בדרך אגב ראיתי לנכון להוסיף דבר פלא, והוא מובא בספר גוילי ספרים בשם הגרש"י זוין זצ"ל. ר' שמעון בן צמח היה מכבד ספרים ומוקירים, יום יום היה מנקה את ספריו במטלית של משי מיוחדת לשם כך - שלא יצטבר עליהם אבק, בשכר זה זכה הרשב"ץ שהעש והריקבון אינם שולטים בספריו. האדמו"ר הרשב"ב מליובאוויטש בדק בספריות רבות ומצא שאפילו אם ספר התשב"ץ עומד בין ספרים אחרים ששולט בהם העש ועשה בהם 'נקבים נקבים חלולים חלולים' ספר התשב"ץ נשאר עומד שלם ויפה בתכלית השלימות.

ובספר יפה ללב לר' רחמים נסים יצחק פלאגי' זצ"ל (חלק ג') חיו"ד סימן עז"ר

שושלת חכמי עשפחת דוראן

סק"ג) כתב וז"ל, "ואני שמעתי על הרב הגדול הרשב"ץ אבי הרשב"ש ז"ל, דמה שזכה לספר שו"ת גדול הנקרא תשב"ץ - בדפוס וכריכה נאה אין כמוה, לפי שהיה נוהר לפרוס מפה - מטפחת יפה נאה וחשובה על הספרים שהיו פתוחים לפניו ללמוד בהם זיע"א".

חיבוריו

שו"ת התשב"ץ - (ר"ת תשובות שמעון בן צמח) ג' חלקים ובו שמונה מאות ושתיים תשובות. בסופו חלק ד' הנקרא חוט המשולש ובו שו"ת מר' שלמה דוראן, ומר' שלמה צרור, ומר' אברהם בן טואה¹⁹.

זוהר הרקיע - פירוש על האזהרות של ר' שלמה אבן גבירול. וכן בירור תרי"ג מצוות לפי שיטות הרמב"ם והרמב"ן.

פירוש הכתובה ופירוש הגט.

חידושי הרשב"ץ - חידושים על מסכתות ראש השנה, נדה, ופירוש על מסכת קנים.

אוהב משפט - פירוש לספר איוב, וכן דן בהשגחת ה'.

אזהרות.

מאמר חמץ - הלכות חמץ ומצה ודיני פסח.

אפיקומן - פירוש על הגדה של פסח.

יבין שמועה - הלכות שחיטה ובדיקה.

פירוש איזה מקומן - פירוש על פרק איזהו מקומן ופירוש ברייתא דר' ישמעאל, נדפס בסוף ספר יבין שמועה.

מגן אבות - נחלק לד' חלקים.

חלק א' - דן במציאות ה', אחדותו, קדמותו, ותאריכו.

שושלת חכמי עשפחת דוראן

חלק ב' - על הנבואה, נבואת משה רבינו ע"ה, תורה מן השמים, ונצחיות התורה.

חלק ג' - בידיעת ה', השגחתו, שכר ועונש, אמונת המשיח, ותחיית המתים.

חלק ד' - פירוש על מסכת אבות.

קשת ומגן - דן בסתירת דעות הנצרות והאיסלאם²⁰, הובא בספר אוצר ויכוחים עמוד 118.

פירוש הלכות ברכות להרי"ץ.

אור החיים - פולמוס נגד ספר אור ה' לר' חסדאי קרשקש.

לויית חן - הגהות על פירוש התורה לרלב"ג.

תיקון חזנים.

תפארת ישראל - ענייני מולדות.

מנהגים / תקנות - מנהגי קהילת אלג'יר.

את הנוסח שנכתב על מצבתו הכין הוא בעצמו בחייו²¹, וכך כותב נינו ר' שלמה בספרו חשק שלמה²² בביאור פסוק "זכר צדיק לברכה" וז"ל "...וכמו שכתוב על מצבת קבורת אדוני זקני הרשב"ץ שהכינם הוא ז"ל בחיי חיותו לחרוט אותם על מצבת קבורתו וז"ל ז"ל,

הנה שבה / רוח חיה / לאל היה / לנו מעון

אם גוף נקבר / זכר נשאר / כי לא נעדר / שם משמעון.

ומתחת חרוט בכתב בנו הרשב"ש ז"ל נלקח ארון האלהים וכו' שנת זכר

---

22 ופלא הוא שכולם כשהזכירו את הנושא הזה הביאו מקורות ממרחק תביא לחמה, ולא ידעו שמקורו ברוך בספרו של ר' שלמה ע"ה דף קיד.

20 נשמט מספרו מגן אבות מטעמי צנזורה ונדפס לאחר זמן בנפרד.
12 ולא כמו שכתב האבר"ך סימן קע"ז שהשיר הזה ייסד בנו הרשב"ש.

שושלת חכמי עשפחת דוראן

צדי"ק לברכה". עכ"ל²³.

נולד שנת קכ"א נתבש"מ שנת ר"ד.

ר' שלמה ב"ר שמעון דוראן

מכונה - הרשב"ש. הרב הגדול.

נולד לאביו הרשב"ץ בשנת ה' ק"נ לערך במיורקה שבספרד, עם לידתו נמלט אביו בפרעות שהיו בשנת קנ"א וקבע מושבו באלג'יר, כבר בצעירותו התגלה כתלמיד חכם מופלג ואביו צרפו לבית דינו כדיין²⁴.

בימי עלומיו כתב מליצה נאה לר' נתן נג'אר²⁵, ור' נתן כתב לו "בני בני דאגה היתה בליבי, כי אמרתי מי ישב על כסא אדונינו הרב אביך וכו' ועתה ידעתי כי שלמה בנו ימלוך אחרינו והוא ישב על כסאו".

חיבוריו

שו"ת הרשב"ש - שו"ת מקיף נושאים הקשורים על ד' חלקי השו"ע, חלק מהתשובות היו בידי מרן הבית יוסף ומביאם בחיבורו בית יוסף חלק אה"ע.

מלחמת מצוה - בימיו קם יהודי מומר בשם יהושע אלורקי שהוציא קונטרס בו הוא מוציא דיבה על בעלי התלמוד ומטיל מום בקדשים ומחלל דיני ישראל, ר' שלמה על פי ציווי אביו כתב ספר תשובה לספרו בשם מלחמת מצוה שבו הוא עונה לטענותיו של יהושע אלורקי, ואף תוקף בעצמו את הנצרות. וכן הביאו בספר אוצר ויכוחים עמוד 134.

היהודים לחלוק כבוד לשני עמודי ההוראה. וראה עוד בספר צפנת פענח (מרעלי) עמוד 8 תיאור המעשה באריכות. ראה בסוף החוברת תצלום מצבת הרשב"ץ השוכן כבוד בעיר אלג'יר.

24 שו"ת הרשב"ש סימן שצ"ד כותב, "דע שאם קטן אני בשנים אולי עדיין ימצא בי טעם כטעם הזקנים" וכו'.

25 הובא בשו"ת הרשב"ש סימן ר"ס ובקובץ ויכוחים ובספר כרם חמד ח"ט.

23 בספר חמדת ישראל (קובץ לזכרו של השדי חמד) עמוד 71 מתאר השתלשלות הדברים של קברי הריב"ש והרשב"ץ - ביום א' ו' אייר תרנ"ו כשהחליטה הממשלה להרחיב את גבולות העיר ולהרוס את חומתה, הכריחה את ראשי הקהילה להעתיק את קבר הריב"ש ממקומו, אחרי שנה פקדה שוב להעביר גם את עצמות הרשב"ץ - וקברוהו סמוך לקבר הריב"ש. בשנת תרס"ט בנתה הקהילה היהודית באלג'יר עליהם ארמון יפה, ובכל ערב ראש חודש מתאספים שם

שושלת חכמי עשפחת דוראן

תקון סופרים - חיבור בדיני שטרות.

לאחר פטירת אביו הפך ר' שלמה לרבה הראשי של העיר אלג'יר, והשיב תשובות בהלכה לכל רבני האזור והעמיד תלמידים הרבה, ולאחריו נתמנה בנו ר' צמח.

כתב האבר"ך במעשה צדיקים סימן קע"ח וז"ל, מעשה ברשב"ש ז"ל ששאל אותו גוי ישמעאל אחד כמה שאלות, ועל כולן תיכף השיבו תשובה ניצחת, ואחת מהם לי נזכר'ה, והיא באומרו, האם אתם מודים שעיקר כל טומאה אינה נטהרת אלא במים? ואמר לו הרב - אמת, אמר לו אם כן איך אומרים עלינו שאנו טמאים ואתם טהורים? הלא אנחנו בכל עת שמתפללין רוחצים ממתנינו ולמטה וגו' וידינו עד הכתפיים וגם כן רוב הראש, ואתם שופכים רביעית מים בלבד על אצבעותיכם, האם תחשב טהרתכם נגד טהרתנו? ויען אותו הרשב"ש ז"ל ויאמר לו, מתיירא אני להשיבך שמא תעליל עלי איזה עלילות כי כן דרכיכם, וישבע לו כמה מיני שבועות, וכרת עמו ברית שלא יקרהו עון בדבר הזה כלל. ויען הרב ז"ל, הלא ידעת כי אין שום אדם נטהר במים אלא רק לאשר הוא טהור מעיקרו וקרה לו מקרה כי לא טהור, אך למי שהוא מעיקרו טמא אפילו יטבול בכל מימות שבעולם אינו נטהר, הלא תראה כי התרנגולים כל היום הם מנקרים באשפתות ובכל דבר מאוס ובלתי טהור, ואף על פי כן הם טהורים וכשרוחצים אותם מיד הם נטהרים ואין שום אומה שאוסרים אותם, אבל הצפרדעים הם נבראים מן המים וכל ימיהם בתוכם ואינם יוצאים כלל ואף על פי כן הם טמאים ואין שום אומה מתרת אותם - והטעם שעיקרם הם טמאים ואינם יוצאים מדופי טומאתם לעולם אפילו בכל מימות שבעולם, באותה שעה נהפכו פני הישמעאלי כשולי קדרה ולא יסף עוד לראות פניו. כך מצאתי כתוב במקור ברוך פרשת בא דף פ"ג ע"ב עכ"ל. ובהערות שם כתב שמעשה זה הובא גם בספר אדרת אליהו לרבנו הבן איש חי בפרשת קדושים.

נולד שנת ק"נ נתבש"מ שנת רכ"ז²⁶.

ר' אהרן בן הרשב"ש

מחכמי אלג'יר. יש הסוברים שהיה בנו בכורו של הרשב"ש, ממלא מקום אביו. בספר יכין ובוועז לאחריו ר' צמח ור' שמעון מופיע שאלה מקהילת וראן אל

(שה"ג ח"ב ערך יכין ובוועז).

26 אביו הרשב"ץ נח נפשיה שנת ר"ד והרשב"ש נח נפשיה שנת רכ"ז, וסימנך - לזכ"ר עולם יהיה צדי"ק.

שושלת חכמי עשפחת דוראן

שלשת האחים, ועל ר' אהרן כתבו בשבחו "שנכנס לפני ולפנים" נראה שהיה מפורסם לחכם בחכמת האמת יותר משאר אחיו.

חיבוריו - אין ידוע לנו על חיבור מסוים, אך יש לו תשובה בשו"ת יכין ובוועז (סימן קכ"ח), וכן בהגהות על התשב"ץ מוזכר כמה פעמים.

ר' שמעון בן הרשב"ש

בנו השני²⁷ של רבנו הרשב"ש. בעל סדר הדורות (ה' רנ"ב) מתארו "ר' שמעון בן בנו של ר' שמעון דוראן חכם גדול היה מהגולים".

חיבוריו

שו"ת יכין ובוועז - קובץ תשובות ממנו ומאחיו ר' צמח, (עוד מצורף לשו"ת ספר זרע רב דרושים על התורה ועל התשובה וכו' לר' מסעוד גנון). וכן יש ממנו הגהות בתשב"ץ בכמה מקומות.

נולד שנת ק"צ נתבש"מ בתוגרמה שנת ע"ר.

ר' צמח בן הרשב"ש

שימש כמורה הוראה ודיין בעיר אלג'יר יש סבורים שהוא היה הבן הבכור. תלמיד של ר' אברהם אבן טואה. לאחר פטירת אביו הרשב"ש בשנת רכ"ז ירש את כסאו של אביו. חמיו היה ר' יהודה אל נקוה בן ר' אפרים אחיו של ר' ישראל אל נקוה בעל מגורת המאור.

חיבוריו

שו"ת יכין ובוועז - מאה חמישים מתשובותיו ברובם עוסק בענייני חו"מ אהע"ז שנדפסו ביחד עם תשובות אחיו ר' שמעון. ספר ששימש בסיס לפסיקת ההלכה לגדולי הפוסקים.

נתבש"מ חודש אב שנת ש"נ.

---

27 ויש אומרים שהיה בנו הקטן.

שושלת חכמי עשפחת דוראן

ר' צמח ב"ר שמעון בן הרשב"ש

מרבני הדור בשנות ש'.

חיבוריו

נמצא ממנו הגהות בשו"ת יכין ובוועז של אביו.

ר' שמעון ב"ר צמח בן הרשב"ש

מכונה הרשב"ץ השני. רבה של אלג'יר.

הגיה את כל ספרי התשב"ץ והעתיקם, וכך כותב בסוף תשובות התשב"ץ חלק ג' "השלמנו העתקת ספר הנקרא תשב"ץ למורנו הרשב"ץ... שנת ה' אלפים ומאתיים ותשעים ואחד... אני נכדו המעתיקו המכונה דוראן וזה שמי שמעון...".
וכן יש ממנו קצת הגהות בספר יכין ובוועז.

נולד שנת ר"ל לערך נתבש"מ שנת ש"י לערך.

ר' שלמה ב"ר צמח בן ר' שמעון

מכונה הרשב"ץ האחרון. התשב"ץ²⁸.

דיין הקהל ופוסק גדול מאלג'יר. היה משיב לשאלות ששלחו לאביו ר' צמח²⁹.

תקופת חייו היתה תקופה קשה בחיי היהודים באלג'יר. ראיתי לנכון לצטט מספר הקהילות היהודיות באלג'יריה בין השנים 1300 - 1830 וזת"ד, חוסר היציבות בשלטון היה אחד הגורמים שהכבידו על חיי היהודים, לפיכך כתב ר' שלמה לשמואל פליאג'י על השליט באלג'יר "כי מחר מחרתו הוא הולך לדרכו... שמידת המלכים האלה יותר טוב התעלמות מהם... כי לא כח בהם ובהבטחתם,

29 עיין לדוגמא בחוט המשולש סימן ז'. בספר הקהילות היהודיות הסביר שזה מחמת שגופו וראייתו של רבי צמח נחלשו, ולפיכך מיעט בכתיבת תשובות, ובנו השיב לשואלים ורבי צמח הסכים לתשובותיו.

28 וז"ל הכותב בעמוד השער לספר חשק שלמה "חיברו האב הנכאב יצא מבא"ר שב"ע והלך לחר"ץ שלמה דוראן המכונה בשם התשב"ץ, ר"ל התלמיד שלמה בר צמח צדיק ע"ה".

שושלת חכמי עשפחת דוראן

ותקנתם היא קלקלתם". תוצאת חוסר היציבות היתה הכאות רבות והוצאות להורג, ר' שלמה ציין שבעשר השנים האחרונות לא עברה שנה בלא שהומתו ארבעה או חמשה יהודים על ידי השלטונות, ובחודש בו נכתב המכתב נהרגו שני יהודים. גם בתשובותיו בחוט המשולש מצוי ביטוי למצבם הקשה של יהודי אלג'יריה.

צרות הזמן והעול הציבורי הכבד שהיה מוטל על ר' שלמה הזקינוהו, ובהיותו צעיר כתב שכל הרואהו חושבו בן שבעים שנה. כן ציין שקצרה לשונו ולא היה ביכולתו "להפיק משל ומליצה אמרים ערבים ודברי הלצה כמנהגי בימי חרפי וילדותי, ומה גם עתה נשתנית הכתיבה והאותיות המה יעידוני". ע"כ מספר הקהילות היהודיות באלג'יריה שציטט מכת"י של ר' שלמה (בודליאנה מס' 1189).

גם בספריו ניתן למצוא ביטוי על קושי התקופה בזמנו בכלל, ועל צרותיו בפרט. וז"ל בספר תפארת ישראל עמוד קי"א מהדורתנו "...באתי אני הנרדף והנהדף מצרות הזמן המיוסר בייסורי האל הנאמן, העמוס במשא צרכי רבים הכלא מאליו מעול טרחם ומשאם וריבם עד אשר תם כוחי ונס ליחי הצעיר שלמה ס"ט" וכו'. ועוד בעמוד קי"ב, "...עם תוקף הגלות שאנו בו בארצנו זאת שנתקיים בנו קרא דכתיב על צוארנו נרדפנו וגו', על כן המעט הזה הבא ממנו לגבי דינו הוא גדול והרבה, לפי שצרות רבות ורעות סבבונו סבבונו כתרוננו מנוחה הדריכונו מעול משא מלך ושרים, לא יתנונו השב רוחנו להשקיף בעיון דק כפי הראוי והנאות ליושבים על מדין ורוכבים בין המשפטים". ועוד כותב (עמוד קי"ג) וקיוינו לו יתברך להושיענו בזכות מה שאנו מתעסקים בתורתו מתוך דחק וצער וכו'. ובהקדמה לספר חשק שלמה כתב ר' יונה ב"ר שמעון דוראן אח המחבר "...נפש עמלה אפלה שפלה מעצבון ודאבון נפש, אשר דמי דמעי יריון כר נרחב דשן ושמן מיגונות ואנחות, יתן לו לניחומים אף כי רחקו ממנו..."

בניו של ר' שלמה נלבע"ו על פניו ב"מ. בן אחד [ר' יונה] נפטר בשנת ש"ח, והבן השני ר' צמח נפטר בשנת שס"ה³⁰.

רבותיו - אביו ר' צמח ור' יוסף אל דבי.

מליצה על הכתוב בבראשית (פרק י' פסוק כ"א) "אחי יפת הגדול". וכמו שכתב הרב צבי הירש אב"ד דק"ק ברלין בהקדמה לספר בנין אריאל לאחיו רבי שאול 31 מאמסטרדם "אחי יפת יפיפית מבני אדם" וכו'. וכן מצינו להרבה סופרים שהשתמשו במליצה זו.

30 בספר הקהילות היהודיות באלג'יריה (נמצא בספריית אוניברסיטת בר אילן) כותב על סמך כת"י המיוחס לר' שלמה (בודליאנה מס' 9811, מיכאל מס' 432) שהיה לו אח בוגר ממנו בשם יפת שחי מחוץ לאלג'יר, שכן רבי שלמה כתב "על פטירת אדוני ואהובי אחי יפת הגדול". אך כבר דחה את דבריו מאיר בניהו (אסופות עמוד רע"א) שאין זו אלא דרך

שושלת חכמי עשפחת דוראן

מתלמידיו - ר' מרדכי אברהם מקלעה. ר' יהודה כלץ השני מתלמסאן. ר' פרץ ב"ר יהודה עלוש מקושטניא. ר' שלמה צרור בעל הטור השני בחוט המשולש. ר' משה אבן אלדבי. ר' דוד אבולכיר מוהראן. ר' שמואל ב"ר יעקב חאגיז - הגיה את ספר תפארת ישראל.

חיבוריו

חוט המשולש - הטור הראשון (נ"ז תשובות) כתב בשיתוף עם אביו ומצורף כחלק רביעי לשו"ת התשב"ץ. (ר' חיים כפוזי ממצרים שלח לו הסכמה על תשובה בסימן נ"א).

תפארת ישראל - שש דרשות כלולות משבע חכמות, "ולפי שקוטב מגילה זאת הוא אהבת המקום ברוך הוא לאומה הקדושה, ושהיא אליו יתברך אבן הראשה מששת ימי בראשית, לכן קדמתי פניה באלו הדרושים אשר מהם יוצאים שרשים להודיע מעלת עם זו יצר לו יתברך ודבקו בהם... ולהיות כי הדרושים האלה הם כחיבור בפני עצמו קראתי להם בשם "תפארת ישראל" כי יאות להם השם הזה לפי נושא הענין שהם מדברים בו" (עמוד קיא). דרשות המדברים בעניני השגחתו יתברך ומהיום כעין הקדמה לפירושו על המגילה.

מגילת ספר - ביאור מקיף על מגילת אסתר³¹. כתב את החיבור עקב פטירת אביו ר' צמח. וכך כותב בסיום החיבור, "...ובעונותי הרבים בזאת השנה בחודש אב לצרות - רבו צרותי ואנחותי ונפרצתי פרץ על פני פרץ, ומצפון בא בא אלי קרץ כי נשבה ממני ארון קודשי, ואדוני לוקח מעל ראשי, שעלה השמימה לבית מנוחתו אבי אבי רכבי ופרשי, החכם השלם איש רב פעלים אבא מארי כמהה"ר צמח דוראן הריני כפרת משכבו, ו"י ה"י מיום הלקחו ממני צרות רבות ורעות הקיפוני כתרונני, מנוחה הדריכוני, ולכן באלו הלילות הארוכים לפכח את צערי נתתי פני ללקט לקוטי בתר לקוטי בענייני המגילה הזאת וכו".

מאמר סעודת מצוה - מאמר ע"ד המוסר "שיהיו כל מעשינו לש"ש, ושלא תהיה כוונתנו בסעודת פורים לערבות החיך והלחיים" וכו'. וכן פיוט מר' יצחק ב"ר יהודה גיאת [רבו של הרי"ף] בלשון ארמית על פורים עם פירוש אבי המחבר

בני ישראל התלמידים המתחילים, ובקרוב יובא לדפוס ויניציאה על ידי החכם השלם דוד פאיון" (כת"י הנ"ל).

31 תלמידו ר' דוד אבולכיר ביקש מר' שלמה שישלח לוהראן את חיבורו למגילת אסתר, בתשובתו כתב ר' שלמה "כי החיבור איננו ראוי לחכם אלא לנערי

שושלת חכמי עשפחת דוראן

- ר' צמח³². ועוד שירים על הרב המהרש"א.

ספר חשק שלמה - ביאור על ספר משלי. בביאורו הוא מקשר כל פסוק לקודמו והופך את הספר לשרשרת, וז"ל בהקדמה שם "וכן היתה לי הכוונה לקרוא החיבור הזה בשם 'חשק שלמה' לומר כי כל עסקי וכל ישעי וחפצי הוא לחשק ולקשר דברי שלמה ע"ה הנאמרים בספרו זה, שהם לכאורה נראים פסקי פסקי, ואמר לי לבי לעשות להם בדקי ואמרי לה דבקי, חיים הם למוצאיהם ומרפא לשומעיהם, כי הנפש תקוץ בדברים אשר לא יהיו מסודרים ומקושרים הולכים ושבים אל מקום אחד... ועל כן נקרא החיבור הזה 'חשק שלמה' מלשון וחשוקיהם כסף...". נדפס ע"י ר' יונה דוראן בן אחיו. את הספר כתב לזכר בנו ר' צמח שנלב"ע בחייו, וכך כותב ר' יונה הנ"ל, "ושנסתי מעדי מותני להדפיסם כי השביעני לפני מותו לאמר קחו מזמרת דברת גזרת ספרי אמרי ושימו בעט ברזל, ויהיו לי למשיב נפש לשם ולשארית טוב מבנים ומבנות יהיו שפתי דובבות בקבר, ותהי זאת נחמתי בעיני אמרתי זה ינחמנו מרוגז ועצבון ודאבון נפש וכו', להשיב נפש אלה הם בניו הם תולדותיו" וכו'. הודפס בויניציאה בשנת שפ"ג, שלושים שנה לאחר שנשלמה כתיבתו - נשלמה כתיבתו יום ב' דר"ח חשון שנת"ג הובא לדפוס ט"ו מנחם אב שפ"ג. הודפס שוב במהדורת צילום ברוקלין תשנ"ג. וכן ע"י מכון אוצרות גאוני ספרד אשדוד תשנ"ז.

לרבנו היה גם פירוש על מסכת אבות. כך עולה מתשובה בשו"ת חוט המשולש סימן מ"ב, ולא זכינו לאורו. וכן כתב הסכמה לספר עומר השכחה לר' אברהם גאבישון.

נתבש"מ לאחר שנת שס"ה³³. זיע"א.

ר' אהרן בן צמח בן הרשב"ש

המעשה בחכמי הסנה מיוחס לו. וכך היה המעשה, ע"פ ספר מעשה צדיקים סימן רפ"ד, פעם אחת היתה עצירת גשמים והלכו הגוים לבית תפילתם ולא נענו, ואחר כך הלכו היהודים לבית החיים והוציאו עמם ס"ת והתפללו ונענו, בחזרתם נתקנאו בהם הגוים ונתאספו עליהם עם רב להרוג אותם ולאבדם, ונעשה להם נס וטבעו כולם בקרקע, וגם הספרי תורה עמהם, ותיכף הוקף אותו המקום

32 ולא כמו שכתב בתוספת פליטת סופרים שהפירוש יש שכתבו שנפטר שנת שנ"ג או שנפטר כנראה בשנת שס"ה. וזה אינו - כי בנו ר' צמח נפטר בחייו ד' אלול שנת שס"ה. להרשב"ש.

שושלת חכמי עשפחת דוראן

בסנה שאם אדם רוצה ליכנס שם תיכף ימות ואין אדם יכול ליכנס שם, ועוד היום קוראים לאותו המקום חכמי הסנה. ומוסיף שם ר' אברהם כלפון וז"ל, ושמעתי אני אברהם כלפון הכותב ס"ט ממורי החכם עמרם עמאר שנת התקע"ד, שהרב אהרן דוראן בן הרב יכין ובוועז נטבע שם עם תלמידי חכמים אחרים, והיה זה המעשה בשנת בק"ר [ש"ב], והיום כשמוליכין מיטה של מת לבית החיים מביאים אותו עד פתח אותו מקום ועושים לו שם ההקפות זיע"א. במבוא לשו"ת התשב"ץ 'מכון ירושלים' לא ידע מה כוונת המגיה (בסימן קל"ד) שכתב 'והם חכמי הסנה הידועים בעיר אלגזאייר ומתו על קידוש השם', וכנראה שזו היא כוונת המגיה³⁴.

ר' צמח ב"ר שלמה ב"ר צמח בן הרשב"ש

רב גדול. בן יחיד לאביו ר' שלמה, נפטר בחיי אביו. ר' יונה ב"ר שמעון דוראן בן דודו כתב עליו הספד תמורורים, הובא בראש ספר חשק שלמה, ומדברי ההספד עולה שהיה ת"ח גאון עצום, וכך מספיד אותו ר' יונה, וז"ל "...קרא בכל המקרא נביאים וכתובים ותורה והבן ושום שכל כפי פירוש הרבנים בעלי המשרה, ודייק להו דיוקא בתר דיוקא, וסביר בהו סברא נכונה וישרה, ושיתא סדרי משנה כולה ע"פ שנה, ומהדר להו בכל ירחא וירחא עד דהוו ליה כדינרא דבכיסתא מנחא, ובכולהו שמעתתא דגמרא שמעתיתה מחדדא, ובהויי דאביי ורבא דעתו נסבה ורחבה, ולשונו חדה לדרוש ברבים באגדותיהם, ואימרתו נכונה לעשות פנים בפנים בדברים, מה טובו ומה יופיו, מטה עוז מקל תפארה לתעודה ולתורה, והוא חתן יוצא מחופתו ותצא אש מאת ה' אכלתו" וכו'. כמו"כ מספיד אותו שם ר' שמעון ב"ר צמח בן דודו, וז"ל "...נפשי עלי תהמה וכו', החכם הדיין ז"ל במיתתו סמר בשרי ואחזני פלצות אשר נפטר בקיצור שנים, מראש פתנים לענה וחמת תנינים שתיתי מציתי, סר ממני טעמי וריחי נמר, עוד זה מדבר וזה בא ויאמר אש אלהים נפלה מן השמים ותבער בווערים פטירת בני המחבר ז"ל, אשר בערה בו אש אלהים ותאכלם למעלה, ומכל הבנים הנזכרים ויהי ווי היה בעת זקנת המחבר ז"ל נפטר בנו יחידו הודו והדרו, נקטף נחטף בעודנו באבו חתן יוצא מחופתו, חכם חרשים ונבון לחשים, וכל שיתא סדרי משנה בפיו מסודרים ושגורים, חכם ונבון ז"ל, ונשאר המחבר בוכה ומבכה וכף אל כף סופק ומכה, ונפטר מתוך אבילותו ירד אבל שאולה" וכו'. ועוד שם שיר והספד מר' יהודה ב"ר אברהם כלץ.

לזכר הנסים שנעשו בימים ההם בזמן הזה אשר הצילם ה' מיד אויביהם שלוש פעמים בשנת ער"ו ובשנת עז"ר ובשנת בק"ר.

34 בספר מנהגי ק"ק אלגזייר לר' אליהו דג' סימן ט"ל "נהגו ביום ד' מרחשון לעשות פורים, וקורין אותו פורים אנצארא ועושין בו משתה ושמחה ויו"ט וכו',

שושלת חכמי עשפחת דוראן

כמו"כ ר' אברהם גבישון כתב עליו קינה, (עומר השכחה עמוד קכ"ט).

נתבש"מ ז' אלול שס"ה. וסימנך השלי"ך משמים ארץ (עומר השכחה עמוד קכ"ט).

עוד חכמים ממשפחת דוראן

ר' אברהם אבן טואה

ר' אברהם ב"ר יעקב אבן טואה ידוע כמחבר חלק שלישי של החוט המשולש ובו ל"ה תשובות, וספר נופך ובו מאה וחמישים תשובות כמנין נפך, ועוד פיוטים. פיוטיו נמצאים בספר קרוב"ץ מנהג אלג'יר. רבו של ר' צמח ב"ר שמעון. נולד שנת ע"ר לערך נתבש"מ שנת ש"מ לערך.

ר' יוסף ב"ר שלמה

רב באלג'יר, מרביץ תורה גדול, חי בשנים ש' - ש"ע לערך.

ר' יונה ב"ר שמעון ב"ר צמח ב"ר שמעון ב"ר צמח

מחכמי אלג'יר ודייניה. כתב הספד על פטירת דודו ר' שלמה דוראן מח"ס חשק שלמה - מגילת ספר. ההספד הובא בראש ספר חשק שלמה. הביא לדפוס את הספר חשק שלמה (ויניציאה שפ"ג) ע"פ צוואת דודו המחבר, "השביעני לפני מותו לאמור קחו מזמרת דברתי גזרת ספירי אמרי ושימו בעט ברזל..." נתבש"מ שנת ש"צ.

ר' צמח ב"ר יוסף

מרבני אלג'יר, דייין ומורה הוראה. חי בשנים ש"כ - ש"צ לערך.

ר' אהרן

רב ודיין באלג'יר, דור תשיעי להרשב"ץ. על מצבתו נכתב: "על מות נשיא עמו ובו נכתרו חכם וגם דייין כה"ר אהרן..." נתבש"מ שנת תל"ו.

שושלת חכמי עשפחת דוראן

ר' בנימין ב"ר יונה ב"ר שמעון

רב מובהק ודיין גדול באלג'יר. יש ממנו חידושים על ספר יד החזקה להרמב"ם. וכן מוזכר (ברשימת כ"י של יהודי המגרב שערך ר' יוסף אביבי) קובץ שו"ת של ר' בנימין. נתבש"מ שנת תנ"ה.

ר' צמח ב"ר בנימין

חכם ודיין גדול באלג'יר. ר' יהודה עייאש מתארו כגדול הדור, נתבש"מ שנת תפ"ז.

ר' יוסף ב"ר צמח ב"ר בנימין

מגדולי חכמי אלג'יר ומורה הוראה. דיין בבית דינו של ר' יהודה עייאש. המשתדל המרכזי בהדפסת ספר התשב"ץ. נתבש"מ שנת תקי"ח.

ר' חיים יונה ב"ר צמח ב"ר בנימין

הדפיס את החלק הראשון של מגן אבות. נתבש"מ שנת תקכ"ה.

תם ולא נשלם / תגן לנו זכותם

שושלת חכמי עשפחת דוראן

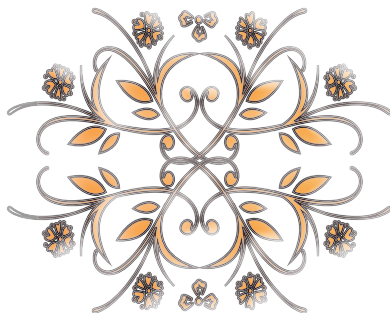
בכתיבת השושלת נעזרתי רבות במבוא שכתב ר' יואל קטן לשו"ת התשב"ץ ח"א מכון ירושלים. וכאן המקום להודות לו על שנתן לי רשות להשתמש בחומר המאלף ובדברים הנפלאים שכתב. כמו"כ נעזרתי בספרים - שם הגדולים למרן החיד"א. מעשה צדיקים לר' אברהם כלפון. ארזי הלבנון לר' שמעון ואנונו. ועוד. וכן תודה מיוחדת למנהלי אתר יהדות אלג'יריה על התמונות ועל העזרה.

(שושלת זו הובאה כבר כמבוא לספר "תפארת ישראל" - "מגילת ספר" לרבי שלמה בן צמח דוראן שיצאה לאור על ידי המכון).

חודש סיון התשע"ג

איתן כהן

מכון "תפארת ישראל"

שושלת חכמי עשפחת דוראן

מצבת הרשב"ץ בבית הקברות סנט אוג'ין שבאלג'יר צולם בשנת 2009
(התמונה באדיבות אתר יהדות אלג'יריה)